

Categoriile gramaticale ale intensității și comparației în gramaticile tradiționale ale limbii române*

Roxana Marcu-Oniga**

The Categories of Comparison and Intensity in Traditional and Contemporary Romanian Grammar

Abstract:

The article approaches a current issue of great interest for both the theoretical and the applied linguistics. It is about the report between the properties expressed by an adjective or adverb during the act of comparison, which report has been seen as unified by traditional grammar and presented therefore undifferentiated. They were called the grammatical category of comparative or simply as comparative degree. Lately, the linguists have added the concept of intensity parallel with the comparative degree. This has led to the identification of two grammatical categories: the comparative degree and the intensity without a clear delineation to be made between them.

My article reflects the current situation in Romanian grammar. The firsts to talk about intensity and in a Romanian grammar were Vladimir Robu and Iorgu Iordan in their *Contemporary Romanian Language*, (Didactic and Pedagogic Publishing House, Bucharest, 1978). The idea was taken up in other grammar books, such as the first and second volume of the *Romanian Grammar, The Word and The statement*, (Romanian Academy Publishing House, Bucharest, 2005) and *The Basic Romanian Grammar*, (Encyclopedic Universe Publishing, Bucharest, 2010). Both books led to a different solution than the one proposed by Vladimir Robu.

The information contained in this article is intended as a database for a wide analysis of an interesting issue in Romanian grammar today.

Keywords: grammatical category of intensity, adjective, adverb, contemporary Romanian grammar, traditional Romanian grammar, comparative degree, intensity degree, theoretical linguistics, applied linguistics

Prima lucrare în care se face o distincție clară între categoriile gramaticale de *intensitate* și de *comparație* o datorăm lui Iorgu Iordan și Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și

* Acest articol constituie prima parte a studiului categoriei gramaticale a intensității și comparației până la apariția GALR și GBLR, urmând ca un articol viitor să trateze categoria gramaticală a intensității din perspectiva gramaticii actuale a limbii române.

** PhD Candidate, "Aurel Vlaicu" University of Arad, roxoniga@gmail.com

Pedagogică, București, 1978. Cum concepția de bază, funcționalistă, a demersului teoretic îi aparține lui Vladimir Robu, în cuprinsul articolului nostru ne vom referi cu precădere la el¹.

Chiar dacă noțiunea (și termenul *intensitate*) apare și în alte gramatici anterioare celei a lui Iorgu Iordan și Vladimir Robu, ea nu a primit statutul de categorie gramaticală aparte. Astfel, Iorgu Iordan vorbește, la adjectiv, despre „însușirile” care „nu au la toate obiectele același aspect cantitativ, aceeași *intensitate* [subl. n.], etc.”².

Deși viziunea din lucrarea colectivă *Structura morfologică a limbii române*³ părea să conducă la o nouă interpretare, anume cea care vizează intensitatea însușirii adjectivului, ea rămâne, în opinia noastră, doar la nivel declarativ, într-o formulare singulară în contextul întregii analize: „categoria comparativ indică *intensitatea* [subl. n.] unei însușiri. Dacă intensitatea exprimată comparativ este *relativă*, există o intensitate *absolută*, fără termen de comparație, în care orice apreciere cantitativă este absentă” (p. 112). În rest, distincția dintre intensitate și comparație nu există.

Observații apropiate de noțiunea de *intensitate* face Valeria Guțu Romalo⁴. Deși vorbește despre „categoria *comparației*” și inventariază cele trei „grade de comparație” clasice: *pozitiv*, *comparativ* și *superlativ*, cu subclassele lor, comparativul de *superioritate*, de *inferioritate*, de *egalitate*, și superlativul *relativ* (de *superioritate* și de *inferioritate*), încheind cu superlativul *absolut*, ea face constatarea că „se subsumează aceleiași categorii situații eterogene ca structură de expresie și de conținut” și că această categorie „privește *semantic* [subl. n.] adjectivul” (p. 179).

Astfel, din punct de vedere *semantic*, „totalitatea [subl. n.] „gradelor de comparație” implică informații privind *i n t e n s i t a t e a* și *c o m p a r a ț i a*, fără ca fiecare din situațiile enumerate să comporte ambele componente

¹ Având în vedere economia lucrării, ne vom referi aici numai la clasa adjectivului.

² *Limba română contemporană*, Editura Ministerului Învățământului, 1956, p. 349. Pe de altă parte, ar fi urmat să ne referim, cronologic, la GA. O vom ignora în cele de față, pentru că abordarea comparației este strict clasicistă. Față de gramaticile tradiționale apare, în plus, accentul pus pe *forma* gradelor de comparație. Este vorba despre o structură corelativă, ce se manifestă unitar, compusă din ceea ce numim acum morfemele intensității (*mai*, *foarte* etc.) și cele ale comparației (*decât*, *dintre* etc.). Chiar abordând *formal* comparația, GA nu poate depăși descrierea comparației din gramaticile tradiționale.

³ Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române*, Editura Științifică, București, 1967 (Secțiunea dedicată comparației adjectivului se află la p. 111–115).

⁴ În Ion Coteanu, (coord.), *Limba română contemporană*. Vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 179–180.

[...]” (*Ibidem*). Ca exemplu se dă *superlativul absolut* care conține „aprecierea intensității calității (*foarte frumos*), dar rămâne în afara comparației” (*Ibidem*). *Pozitivul*, pe de altă parte, nu dă nicio informație despre intensitate, dar admite comparația: *alb ca zăpada*. În ce privește *comparativul* și *superlativul relativ*, ele conțin „precizarea intensității pe baza unei comparații” (*Ibidem*).

Referitor la *comparație* ca atare, ea se compune dintr-un „t e r m e n de comparație, reprezentat printr-un substantiv (sau pronume) și introdus printr-un element de relație” (*Ibidem*). Aceste elemente de relație sunt:

a) la comparația de *egalitate*: **ca**: *negru ca noaptea*; **la fel** (*tot așa, tot atât de negru ca noaptea (ca ciorile etc.)*), cu precizarea că gradele care admit comparația de egalitate sunt pozitivul și comparativul de egalitate.

b) la comparația de *inegalitate*: **decât**, atunci când comparația se produce în raport cu unul sau mai multe obiecte, „de obicei aparținând la clase diferite, dar prezentând aceeași calitate în *intensități* [subl. n.] diferite [...]” (*Ibidem*). El este în variație liberă cu **ca**: *mai alb ca zăpada, mai alb decât zăpada*. Comparația de inegalitate se mai realizează prin **dintre** când se are în vedere „o clasă de obiecte considerată în *totalitatea* ei, clasă căreia îi aparține și obiectul calificat prin adjectiv (*cel mai talentat dintre scriitori*)” (p. 180).

Valeria Guțu Romalo mai precizează că, de regulă, „Categorii *comparației*” [subl. n.] se realizează numai prin elemente de expresie care, raportate la flexiune, au statutul afixelor mobile: are poziție totdeauna proclitică față de radical și nu fuzionează cu acesta – *o casă mai veche, casa cea mai veche*” (*Ibidem*)⁵.

De observat că autoarea vorbește de *comparație*, dar ilustrarea se face cu „afixul mobil” **mai**, care este, de fapt, morfem al intensității. Deducem de aici, și din cele de mai sus, că noțiunea „comparație” include *solidar* și comparația, și intensitatea⁶.

Mioara Avram în *Gramatica pentru toți* vorbește de „grade de intensitate” și de „intensitatea unei însușiri” la începutul analizei sale

⁵ Valeria Guțu Romalo mai precizează că **mai** din „combinații sintagmatice” ca: *mai poet, mai filozof, mai pușlama* etc. reprezintă rezultatul „adjectivizării” substantivului (p. 179, n.1).

⁶ Cronologic, imediat după apariția gramaticii lui Iorgu Iordan și Vladimir Robu, a apărut *Gramatica de bază a limbii române*, a lui Ion Coteanu (ed. I, 1982, ed. a doua la Editura Garamond, București, f.a.). Chiar dacă autorul aduce unele inovații referitoare la unele grade de comparație, *comparativul de egalitate prescurtat, superlativul ascuns*, ele nu vizează categoria intensității. În ansamblu, gramatica lui Ion Coteanu este, în bună măsură, clasicistă.

dedicate *Gradelor de comparație*. „După cum pot exprima sau nu – în anumite îmbinări – *gradele de intensitate* [subl. n.] în care există aceeași însușire la două sau mai multe obiecte, o însușire a aceluiași obiect în împrejurări diferite sau două însușiri ale aceluiași obiect, adjectivale sunt de două feluri: comparabile și necomparabile, căci, deși comparația este o categorie morfologică specifică părților de vorbire care exprimă însușiri ale obiectelor (adjectivul) sau ale acțiunilor (adverbul), nu toate adjectivale au grade de comparație” (p. 120–121). După ce arată că „în mod tradițional, se admit trei grade de comparație, pozitivul, comparativul și superlativul, se precizează că nu toate aceste grade „exprimă *intensitatea unei însușiri* [subl. n.] prin comparație, dar au, într-un fel sau altul, legătură cu ea” (p. 121).

Mioara Avram mai identifică un *comparativ intensiv*, realizat „cu adăugarea adverbilor, accentuate, *mult* sau *și: mult mai (puțin) frumos și mai (puțin) interesant*”, cu precizarea că „construcția intensivă cu *mult* e singura posibilă și la comparativale etimologice de tipul *anterior... inferior...: mult inferior*” (p. 122).

În continuarea expunerii se revine însă la terminologia și perspectiva clasică, chiar dacă, uneori, formulările lasă impresia că se face distincția, formală și de conținut, între *intensitate* și *comparație*. Așa, de exemplu, „Comparativul de *superioritate* se formează cu adverbul *mai* (+ adjectivul cu forma gradului pozitiv): *mai înalt*, iar comparativul de *inferioritate* cu ajutorul lui *mai puțin*: *mai puțin înalt*. La amândouă aceste specii ale comparativului de *inegalitate* termenul al doilea este introdus prin *decât* sau *ca* (la fel de corect) [...]” (*Ibidem*).

Faptul că, între altele, termenului întâi nu i se precizează apartenența, ne întărește convingerea că toate construcțiile comparative (mai puțin pozitivul și superlativul absolut) sunt interpretate ca unități bazate, formal, pe morfeme discontinue (deși autoarea nu folosește acest termen):

El este mai înalt decât ea.

El este mai puțin înalt decât ea.

sau, la comparativul de egalitate:

El este $\left. \begin{array}{l} \text{la fel de} \\ \text{tot așa de} \\ \text{tot atât de} \\ \text{deopotrivă de} \end{array} \right\} \text{ înalt } \left. \begin{array}{l} \text{ca(și) ea.} \\ \text{cât (și)} \end{array} \right\}$

Sau, pentru a indica mai clar discontinuitatea: *la fel de... ca (și), tot așa de... cât (și)* etc.

Corneliu Dimitriu⁷, deși discută pe larg problema *intensității caracteristicilor*, consideră că „din punctul nostru de vedere la *categoria gramaticală a comparației de la adjectivul românesc este convenabilă schema clasică*, la care se pot aduce unele *nuanțări* în funcție de evoluția limbii și de cercetările recente în această privință” (p. 201).

O „concesie făcută „cercetărilor recente” constă în a admite că „*intensitatea* caracteristicilor existente în entități” constituie „conținutul categoriei gramaticale a comparației” (*Ibidem*).

Pentru a obține *structurile gramaticalizate ale categoriei comparației*, Corneliu Dimitriu procedează la asocierea *conținutului categorial* cu *forma categorială* și ajunge la concluzia că, la adjectivale comparabile, „categoria gramaticală a comparației are opt aspecte opozabile ce sun grupabile în trei grade: pozitivul, comparativul și superlativul” (p. 205). Urmează descrierea „clasică”, cu mici excepții, a acestor opt aspecte opozabile, autorul admițând în final, că viziunea lui este una de „factură clasică” (p. 209).

Revenind la lucrarea lui Iorgu Jordan și Vladimir Robu [v. *supra*], la care ne vom referi în continuare, cum am arătat, prin trimitere doar la Vladimir Robu, acesta arată de la bun început că a avut în vedere, în discursul său inovativ, cartea lui Georges Gougenheim, *Système grammaticale de la langue française*⁸.

În descrierea generală a *Gradelor de intensitate și de comparație*, ce precedă analiza lor amănunțită, Vladimir Robu definește *intensitatea* ca fiind „categoria gramaticală care reglementează comportamentul *formal* [subl. n.] al adjectivelor și al unor adverbe, marcând, prin anumite morfeme, gradul în care se realizează proprietățile cantitative și calitative ale semnificatului” (p. 341). El precizează că gramaticile românești menționează numai gradele de intensitate comparată, sub denumirea de *grade de comparație*.

Termenul prin care este denumită această categorie gramaticală nu este cel mai potrivit, „deoarece faptele paradigmatică și sintagmatică de referință nu sunt numai de domeniul comparației, ci multe din ele arată numai intensitatea cu care se manifestă o calitate, o manieră, un proces, o cantitate, nesupusă vreunei comparații” (p. 342). Așa se întâmplă în

⁷ *Tratat de gramatică a limbii române. 1. Morfologia*, Institutul European, Iași, 1999.

⁸ În lucrarea amintită, Vladimir Robu indică, la p. 342, n.13, că distribuția *grad de intensitate/... grad de comparație* este teoretizată de Gougenheim, 1958, p. 243–257, fără ca această siglă să fie detaliată în *Bibliografia selectivă*. Am mai avut la dispoziție ediția din 1962, menționată și în *Bibliografia generală* din GALR, anume Georges Gougenheim, *Système grammaticale de la langue française*. Nouveau tirage. Bibliothèque du «français moderne». Editions, D'Artrey, Paris, 1962.

enunțuri ca: noaptea este *foarte întunecoasă*; propunerea este *cu totul inacceptabilă*, teoria aceasta este *arhicunoscută*; avea o *înfățișare tristă-tristă*; sunt *obosit în ultimul grad*; *ce frumoasă* este astăzi marea!; *umbă încetișor*. El consideră că este mult mai potrivit a se folosi termenul *grad* (sau *grade*) *de intensitate și de comparație*, „care ar corespunde caracterului fenomenelor de limbă pe care le înțelegem, de obicei, sub denumirea tradițională a *gradului de comparație*” (p. 342).

Referindu-se la faptul că termenul *intensitate* este pus, de regulă, în legătură cu valorile *cantitative* conținute de formații adverbiali ai gradelor de intensitate și comparată și noncomparată, Vladimir Robu vine cu precizarea că, de fapt, „cantitatea este strâns legată de *calitate*, întrucât formații de marcă nu sunt valori *numerice*, discontinui, ci implică o *apreciere* sau o *aproximare* [...]”. Așa stând lucrurile, se va considera, în realizarea gradelor de intensitate și de comparație, că „valorile semantice cantitative degajate de formații adverbiali ori de altă natură au zone de interferență cu valori semantice calitative, implicând emfaza” (p. 404).

Valorile de intensitate se realizează *noncomparativ* sau *comparativ*. De aici două categorii de *grade*:

- *de intensitate noncomparativă* sau, simplu, *de intensitate*
- *de intensitate comparativă* sau, cum avut numite de obicei, *grade de comparație*.

Vladimir Robu subliniază o caracteristică esențială a fiecărei grupe: exprimarea prin sintagme închise sau deschise.

Gradele de intensitate se realizează prin *sintagme închise*, ceea ce presupune o singură relație sintactică. Astfel, în *bătea un vânt din ce în ce mai puternic*, sintagma *din ce în ce mai puternic* este comparabilă cu o singură relație cu termenul regent (*un*) *vânt*. În acest caz „întreaga cantitate de informație privind valoarea intensității crescânde [...] se consumă, prin *incluziune*, în interiorul acestei relații deplin închise din punct de vedere sintactic, adică este explicabilă imediat” (p. 404).

Gradele de comparație, în schimb, se exprimă prin *sintagme deschise*, întrucât ele, pe lângă relația cu termenul regent, „implică structural și o relație imediată cu un al doilea termen de referință comparativă [...]” (*Ibidem*). Această relație „imediată” se produce indiferent dacă termenul al doilea este prezent sau nu în enunț. Se poate deci vorbi de o relație comparativă *in praesentia* sau *in absentia*.

O realizare *in praesentia* există în anunțuri precum *pomul (este) mai înalt decât casa*, unde sintagma *mai înalt* este „disponibilă” pentru două raporturi sintactice: unul spre stânga, cu *pomul*, altul spre dreapta, „cu termenul de referință comparativă” *decât casa*. În acest fel, „o parte din cantitatea de informație privind valoarea intensității superioare rămâne

disponibilă pentru a se valorifica semantic prin comparație cu al doilea termen de referință [...]” (*Ibidem*). În aceste cazuri, „conectivul relațional“ *decât* actualizează un raport de nonegalitate, ce derivă din nonidentitatea referințelor.

Realizarea *in absentia* apare în enunțuri ca *balena este mamiferul cel mai mare*, în care sintagma *cel mai mare* epuizează relația spre stânga, cu *balena*, rămânând disponibilă relația spre dreapta, unde termenul de referință nu este exprimat. Acesta, numit „termenul subiacent de referință” trebuie presupus, în cazul nostru (*dintre mamifere*, pentru a se putea realiza „funcția izolantă a adverbului cantitativ *cel mai...*” (*Ibidem*).

Cele două tipuri de grade formează subsisteme specifice: *subsistemul gradelor de intensitate* și *subsistemul gradelor de comparație*.

În legătură cu „baza tematică” a acestor subsisteme, Vladimir Robu face o precizare importantă privind denumirea conceptuală a ei. El presupune să se accepte „conceptul de *grad pozitiv* ca temă primară pentru realizarea diferitelor grade” (p. 404–405). El atribuie „obiectului de referință o însușire neutră față de intensitate”, neimplicând deci modificarea „constantei semantice”. Pe de altă parte, luând în considerare că celelalte grade sunt „marcate” cu formanți „care implică și adaosuri de seme ale intensității, gradul pozitiv apare nemarcat, situație care, în mod obișnuit, se consideră că are marca *zero* în sistemul de opoziție dat” (p. 405).

În cazul *pozitivului* trebuie scoase în evidență câteva situații aparte care ar putea crea dificultăți de interpretare. Este vorba de adjectivele care prezintă chiar în forma de bază morfeme de intensitate. Este cazul adjectivelor formate prin prefixare sau sufixare în perioada veche a limbii, sau mai ales în cea recentă.

Se încadrează aici adjective ca: *străvechi*, *răscopt*, *supraaglomerat*, *arhiplin*, *ultraelegat*, *ultraschimbist*, *hipersensibil* care, prin prefixare, exprimă „intensitatea maximă sau depășită” și deci nu mai pot avea grade. Tot aici se încadrează și neologismele *major*, *minor*, *inferior*, *superior*, *exterior*, *interior*, *ulterior*, *posterior*, *optim*, *ultim*, *suprem*, *proxim* care posedă încă din latină „forme de grad”. Există însă tendința „de a le reinclude în opoziția de grad”, ceea ce creează premisele „refacerii normei”. Fenomenul se produce în circumstanțele în care „semele de comparație sau de intensitate pe care le conțin au slăbit ori s-au neutralizat prin uzură” (*Ibidem*).

O altă categorie de adjective prezintă „semnificații incomparabile cu variațiile de intensitate” și, ca atare, nu pot avea decât gradul pozitiv: *adevărat*, *complet*, *desăvârșit*, *fructifer*, *general*, *întreg*, *lateral*, *mort*,

oral, perfect, rotund, scris, terminat, unic, veșnic, zilnic etc. Ele apar totuși la unele forme de comparație sau de intensitate, „datorită unor sensuri secundare ale lor”: *nu-i prea întreg la minte; cel mai desăvârșit prieten* etc.

Toate aceste precizări apar, cum ușor se poate constata, și în gramaticile tradiționale descriptive și normative, fără a se face însă legătura cu intensitatea și cu variațiile de intensitate.

Gradele de intensitate realizează „o scală de valori semantice emfatică care se întinde de la gradul *zero* – baza de plecare – până la intensitatea maximă depășită [...]” (p. 407). Virtual, numărul valorilor intensității este, spune Vladimir Robu, infinit, dar, din punctul de vedere al „expresiei lingvistice, adică actualizarea și fixarea prin formule de marcă”, pot fi identificate „circa șase grade de intensitate: *minimă, scăzută, suficientă, mobilă, maximă și maximă depășită (excesivă)*” (*Ibidem*).

Gradul intensității minime reprezintă prima treaptă marcată, în raport cu baza zero, prin formații adverbiali *foarte puțin..., foarte slab..., extrem de puțin...* etc., în structura cărora *foarte, extrem (de), grozav (de), uluitor (de)* etc. au statut de „adverbe cantitativ-calitative ale limitei ultime”. De altfel, multe dintre ele participă și la realizarea gradului intensității maxime, „aflat la polul opus”.

Gradul intensității minime este supus unor restricții semantice, ceea ce-i limitează aria la acele adjective care semnifică „dimensiuni spațiale” și la „participiile obiectiv-tranzitive”: *foarte puțin dispus..., foarte slab orientat, extrem de puțin orientat* etc.

În ce-l privește pe *deloc*, acest adverb „neagă total calitatea, echivalând-o cu antonimul adjectivului respectiv: *nu e deloc frumos = e urât; un om deloc dispus la concesi (să facă concesi)*” (*Ibidem*).

Gradul intensității scăzute, insuficiente are ca mărci „adverbialele cantitative” *puțin, slab, insuficient, nesatisfăcător: puțin cunoscător, slab pregătit, insuficient orientat, ședință slab organizată*.

Gradul intensității suficiente, cu formații adverbiali *destul de, de-ajuns de, suficient de: o floare destul de frumoasă, un tânăr de-ajuns de dezvoltat, o părere destul de bună*.

Gradul intensității mobile se poate „actualiza” *progresiv* sau *regresiv*. Realizarea *progresivă* se face cu adverbialele *tot mai..., din ce în ce mai..., mereu mai..., tot mai..., și mai: „Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare*” (Eminescu).

Realizarea *regresivă* sau *descrescândă* apelează la aceleași adverbiale, la care se adaugă „cantitativul” *puțin: tot mai puțin..., din ce în ce mai puțin: amicul este din ce în ce mai puțin vesel* (p. 407–408).

Gradul intensității maxime implică mult mai multe situații decât la cele amintite până aici, datorită și valorii sale puternic emfatică.

Înainte de toate, se specifică faptul că un număr redus de adjective se marchează cu sufixul *-ism*: *clarisim, rarisim*.

Alte mărci sunt adverbele *foarte, extrem de..., atât de...!, cât de...!, ce...!, ... de-a binelea, ...cu vârf și-ndesat, ... fără tăgadă*.

La acestea se adaugă o seamă de procedee stilistice „bogate în nuanțe emfatică”. Se aduce în discuție fenomenul pierderii semantismului negativ, ca semnificație de bază, la unele adverbe și locuțiuni adverbiale și folosirea lor, pentru marcarea intensității maxime, cu un sens pozitiv: *amarnic de dulce, strașnic de frumoasă, îngrozitor de plăcut, teribil de frumoasă* etc.

Cu oarecare frecvență apare „comparația cu obiecte de referință considerate modele ale calității date: *alb ca varul* (= foarte alb); *negru ca pana corbului* (= foarte negru); *rece ca gheața; dulce ca mierea* etc.”, cu precizarea că, aici, „formula comparativă [...] este un formant al unei sintagme noncomparative” (p. 408).

Sunt amintite, în context, și metafore care redau intensitatea maximă: *adormit buștean, singur cuc*.

Unele enunțuri emfatică sunt marcate și suprasegmental, ca exclamații: *Ce frumos e!; Frumoasă ești, patria mea!; Vai, ce frumos!*

Alte procedee de redare a intensității maxime sunt următoarele:

- prin regenta consecutivă: **era frumoasă de-ți lua ochii;**
- prin subordonata concesivă cu **cât**: **cât era de obosit, și tot venea până la mine;**
- prin atribuirea consecutivă: **era un om, care nu se mai află;**
- prin repetarea adjectivului: *bătrână-bătrână, leit-poleit, singură-singurică;*
- prin locuțiuni adjectivale: **era om să-l pui la rană** (= foarte bun); **zilele de aur;**
- prin locuțiuni adverbiale: **nervos la culme.**
- prin locuțiuni verbale: **copilului îi râdea inima de bucurie;**
- prin locuțiuni substantivale: **era un pui de zgârie-brânză** (= foarte zgârcit).
- prin repetarea la genitiv: **voinicul voinicilor.**
- prin diferite expresii: *frumoasă rău, frumoasă foc, frumoasă nevoie mare, putred de bogat, blând din cale-afară, sărac lipit pământului;*
- prin adjective sau adverbe „care sunt expresii ale intensității maxime”: *profesor eminent, zgomot infernal, femeie irezistibilă, efort suprem; așa de bună!; când e somnul mai adânc* etc.;
- prin diminutive și augmentative: *mâncău, tinerel;*

- prin adverbul *foarte*: frumoasă **foarte**.

„Se vorbește, mai precizează Vladimir Robu, și de intensitatea maximă emfatică a umorului, a ironiei, a tinereții, a voiniciei, a iubirii“ (*Ibidem*).

Gradul intensității depășite (excesive) prezintă două tipuri de mărci:

- prefixe și prefixoide (superlative): *arhi-*, *extra*, *prea-*, *răs-*, *stră-*, *supra-*, *super-*, *ultra-*: *arhiplin*, *extraordinar*, *preafrumoasă*, *răscopt*, *străvechi*, *supradimensionat*, *ultrademagog*;

- adverbe cantitative: *peste măsură (de)*, *peste orice limită (de)*, *peste poate (de)*: *peste măsură de obraznic*, *îndrăzneț peste orice limită*, *peste poate de atent (Ibidem)*.

În finalul secțiunii consacrate gradelor de intensitate, Vladimir Robu mai menționează că „marea majoritate a formelor de actualizare a gradelor de intensitate sunt și formule emfatică, valoarea lor afectivă fiind marcată și suprasegmental printr-o mare varietate de nuanțări ale intonației” (*Ibidem*).

Gradele de comparație reprezintă un sistem care cuprinde „patru modele de forme marcate cu formanți specifici, fiecare intrând în opoziție binară cu forma de bază nemarcată” (p. 406). Aceste patru modele sunt: *comparativul de egalitate*, *comparativul de superioritate*, *comparativul de inferioritate* și *comparativul superlativ*.

Comparativul de egalitate se construiește cu locuțiunile adverbiale *la fel de*, *tot așa de*, *tot atât de*, „prefixate la forma gradului pozitiv”. Al doilea termen al „relației comparative” este un complement comparativ de egalitate și se introduce prin „conectivul” *ca* (*cerul e la fel de albastru ca...*) sau prin „compusul” *ca și*. Există posibilitatea înlocuirii lui *ca* cu *precum*, dar ea este „livrescă și emfatică”; *tot atât de galben precum ceara*.

Apare și posibilitatea plasării formantului adverbial *așa*, *la fel*, *întocmai* în stânga celui de al doilea termen al comparației, ajungându-se astfel la o altă structură sintagmatică: *harnic așa ca tine*, *galben întocmai ca ceara*.

În situația în care semantica adjectivului este una cantitativă, apare posibilitatea a două structuri sintagmatice: prima cu plasarea adjectivului în dreapta elementului regent, a doua cu plasarea adjectivului în dreapta termenului comparat. În ambele situații, al doilea termen se introduce prin **cât**: *doi drugi înalți cât casa*, față de *doi drugi cât casa* (de) înalți.

Dacă realizarea celui de al doilea termen al comparației este de natură propozițională, adică „o propoziție comparativă”, aceasta se introduce prin conectivele *cum* sau *precât* (arhaizant): *ești tot atât de neînțeleș, cum ai fost mereu*.

Comparativul de superioritate „se marchează cu adverbul *mai*, semnificând o intensitate de un grad superior în comparație cu alt obiect (sau alte obiecte) ori față de același obiect, în alt moment ori altă situație decât cea dată” (*Ibidem*).

Al doilea termen, care poate fi un complement comparativ sau o propoziție comparativă, se introduce prin **decât** și **ca**: *Cât de mare-i pământu, / Ce-i mai rău ca urātu*. Folosirea prepoziției **de** este învechită și evitată în româna contemporană.

Al doilea termen al comparației poate fi *in absentia*, „dar presupus în structura primară”: *azi ai ochii mai odihniți (ca ieri)*.

Comparativul de inferioritate este marcat prin adverbul *puțin* la gradul comparativ: *mai puțin: terenul acesta este mai puțin întins decât al tău; călăuzul nostru este mai puțin curios decât mine*.

Fiind rar folosit, el poate fi înlocuit cu comparativul de superioritate al unui adjectiv antonim: *el e mai puțin frumos decât tine = el e mai urât decât tine*.

Acest comparativ *mai* poate fi înlocuit cu forma negativă a comparativului de egalitate: *el nu e tot atât de (la fel de) frumos ca tine*.

Și comparativul de inferioritate poate fi *in absentia*.

Comparativul superlativ are ca marcă formantul *cel mai*: *tânărul cel mai tânăr din oamenii de la 1835 este mai bătrân decât cel mai bătrân din bătrâni*.

Al doilea termen al comparației se introduce prin „conectivalele” **dintre**, **din**, urmate de un substantiv colectiv sau un substitut la plural: *cel mai isteț din grupă; cel mai isteț dintre voi*. *Mai* apare și prepoziția **între**: *Dar pentru ce orașul atât de strălucit / Acum între orașe e cel mai umilit?*

Termenul al doilea poate fi *in absentia*: *moșul cel mai puțin bătrân a dat fuga cu pași scurți*.

Se poate observa că comparativul superlativ cu **cel mai** este, de fapt, comparativul de superioritate al adjectivului (*mai destoinic*) sau comparativul de inferioritate (*mai puțin destoinic*), precedat de „substitutul” **cel**... În fond, adică, este „un comparativ de superioritate sau unul de inferioritate precedat de izolantul categoric [subl. n.] **cel**”, acesta, ca articol adjectival putând lipsi dacă adjectivul este articulat enclitic: *cel mai mare = mai marele* (p. 407).

Ca atare, comparativul superlativ are două aspecte: *de superioritate* și *de inferioritate*.

Din analiza întreprinsă de Vladimir Robu observăm, în primul rând, absența dintre gradele de comparație a *pozitivului* și a *superlativului absolut* [v. *supra*]. În al doilea rând, dacă în secțiunea dedicată *gradelor de intensitate* suntem în fața unor constatări, în bună parte, inovative, nu

același lucru apare în secțiunea gradelor de comparație, unde apropierea de gramaticile tradiționale este vizibilă. Persistă astfel impresia că, aidoma acelor gramatici, comparația este văzută ca realizându-se prin sintagme omogene, fără diferențierea funcțională a mărcilor care compun aceste sintagme.

Pe de altă parte, și terminologia apare uneori confuză prin lipsa perspectivei funcționale. Avem în vedere atât unii termeni precum **formant**, cât și prezentarea lor doar din perspectiva „conținutului” clasei căreia îi aparțin: adverbe, prepoziții, eludându-se *funcția* lor, deși în economia cărții există o secțiune amplă referitoare la *Clasele de morfeme* (p. 350–355).

REFERINȚE:

- Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, II. *Enunțul (GALR)*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica de bază a limbii române (GBLR)*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.
- Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 1997.
- Coteanu, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, ediția a doua, București, Editura Garamond, [f.a.] (ed. I, 1982).
- Coteanu, Ion (coord.), *Limba română contemporană*, vol. I, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
- Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatică a limbii române. I. Morfologia*, Iași, Editura Institutul European, 1999.
- Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, Editura Ministerului Învățământului, 1956.
- Iordan, Iorgu ; Valeria Guțu Romalo, Alexadru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române*, București, Editura Științifică, 1967.
- Iordan, Iorgu ; Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1987.
- Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*. Ediția a III-a, revăzută, Iași, Editura Polirom, 2008.